

УМІННЯ МИСЛИТИ

як запорука успішності

Олександр МИТНИК, д-р пед. наук, професор,
завідувач кафедри практичної психології факультету
педагогіки і психології, НПУ імені М. П. Драгоманова

Ми живемо в умовах невинного зростання потоку наукової, технічної, політичної інформації, тому аби особистість досягла успіху в соціумі, важливо навчити її мислити, здобувати і переробляти інформацію, аналізувати ситуацію, адекватно оцінювати свої досягнення, зрозуміло висловлювати думки, конструктивно взаємодіяти з іншими людьми. Конструктивна взаємодія потребує високої дисципліни розуму: здатності аргументовано доводити свою точку зору, вміння вислухати й зрозуміти позицію партнера, оцінити істинність чи хибність власних ідей, їх раціональність чи нераціональність тощо.

Забезпечити розвиток в учнів названих умінь покликаний курс “Логіка”. Про його особливості та завдання розповідає автор одного з посібників до курсу.

Курс “Логіка” входить до варіативної складової Типового навчального плану (одна година на тиждень). Серед його основних завдань — розвиток у юного покоління мисленнєвих операцій (аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення), а також умінь висловлювати свою думку чітко і переконливо, абстрагуватися від конкретного змісту і зосереджуватись на структурі власної думки.

Вивчення цієї дисципліни доцільно розпочинати з 2-го класу (після завершення періоду навчання грамоти), оскільки другокласники вже можуть аналізувати предмет, не вдаючись до практичних дій з ним. Діти семирічного віку здатні виокремити й називати різні ознаки вже в мовній формі, можуть від аналізу властивостей окремих предметів, явищ переходити до аналізу зв'язків та відношень між ними.

Уроки логіки мають стати для учня засобом пізнання об'єктивного світу. Вивчення нового матеріалу та розв'язування різних завдань на цих уроках можливе тільки через конструктивну взаємодію між педагогом і дітьми. Специфіка її в підсистемах “учитель — клас”, “учитель — учень” полягає в тому, що основну увагу педагог спрямовує не на результат — засвоєння певних знань, а на процес його досягнення.

Вимоги до організації конструктивної взаємодії вчителя й учнів

- Основний акцент слід перенести на здобуття учнями інформації через мислення-спілкування,

де істина постає як суперечка про істину, як діалог.

- Педагог має спонукати дітей до висловлювання своїх думок, заохочувати ініціативність, альтернативність мислення учнів.
- Слід подавати дітям таку систему завдань, щоб під час їх розв'язування відбувався рівномірний розвиток обох півкуль головного мозку через поєднання раціоналізму і цілісного асоціативного інтуїтивного мислення учнів.
- Учитель має не тільки навчати дітей, а й сам навчатися у них.

Отже, кожен урок логіки має відбуватися тільки як урок мислення-спілкування, де істина постає як суперечка про істину, тобто як проблемно-пошуковий діалог. Саме такий діалог, який приводить до певного “відкриття”, до знаходження раціонального рішення, зародження оригінальної ідеї, точки зору, є конструктивним.

Такі якості мислення як самостійність, глибина думки, критичність, гнучкість, допитливість, набуті на уроках логіки, допомагають особистості легко опанувати різноманітні науки, гнучко реагувати на мінливість обставин, у яких їй доводиться працювати, швидко знаходити вихід з різних проблемних ситуацій. А набуті на уроках курсу вміння висловлювати думку чітко, точно, послідовно і переконливо сприяють успішній адаптації дитини в соціумі.

Таємнича Україна

Урок логіки для 2-го класу

Олександр МИТНИК, д-р пед. наук, професор,
НПУ імені М. П. Драгоманова;

Наталія ПЕТРОВСЬКА, вчитель-методист,
учитель початкових класів, Скадовський НВК
“Академічна гімназія”, Херсонська обл.

Учні 2-го класу впродовж навчального року ознайомилися з багатьма найпростішими і водночас основоположними поняттями логіки. Аби узагальнити ці знання, дати змогу дітям пережити відчуття задоволення від власних досягнень, варто провести підсумковий урок у вигляді своєрідного пошуку чогось небувалого, наприклад — див України. Виконуючи завдання і відкриваючи для себе щось нове, цікаве, учні водночас усвідомлюють вартісність знань, адже саме вони допомагають робити відкриття.

Пропонуємо вашій увазі такий урок.

Тема. Узагальнення й систематизація вивченого за рік.

Мета. Узагальнити та систематизувати знання учнів про поняття і судження. Вдосконалювати вміння будувати визначення поняття, добираючи найближчий рід та формулюючи видову відмінність; визначати істинність суджень; перетворювати істинні судження на хибні й навпаки; складати прості судження, використовуючи узагальнювальні слова: *всі, деякі, жодний*; розв'язувати задачі методами припущення та вилучення. Розвивати варіативність і гнучкість мислення, вміння доводити й відстоювати свою думку. Виховувати прагнення досягати взаєморозуміння, вміння працювати в колективі, самостійність.

Матеріали та обладнання: навчальний посібник “Логіка. 2 клас” (авт. О. Я. Митник); інтерактивна дошка, презентація, добірка відео про дива України (“Долина нарцисів на Закарпатті”, “Асканія-Нова”, “Олешківська пустеля”, “Озеро Синевир”); мапа України, картки завдань для групової роботи, картки з текстом легенди (за кількістю учнів), зображення скриньок з підказками.

Тип уроку — урок систематизації та узагальнення знань.

Хід уроку

I. Організація класу до роботи (1–2 хв)

— Ми починаємо урок. Прислухайтесь. Що ви чуєте? Тиша... Так, саме зараз, у цій тиші, народжуються

цікаві творчі думки. Згодом ми їх почуємо, бо ми на уроці... (логіки).

II. Актуалізація опорних знань. Повідомлення завдань уроку (5–6 хв)

1. Бесіда

— Які розділи логіки ви вивчали у 2-му класі? (Розділи “Поняття” та “Судження”).

— Що таке поняття? (Поняття — це думка, передана словом — назвою предмета).

— Як в українській мові називають слова — назви предметів? (Іменники).

— Що таке судження? (Судження — це думка, висловлена розповідним реченням).

— Що схоже, а що відмінне у визначеннях поняття й судження?

Діти мають усвідомити, що і поняття, і судження є думками. Але форми передачі цих думок різні. Думка-поняття передається назвою предмета, думка-судження — розповідним реченням.

— Чого ви навчилися протягом року?

З допомогою вчителя діти згадують: визначати вид поняття; розкривати зміст поняття, добираючи найближчий рід та формулюючи видову відмінність; перетворювати істинні судження на хибні й навпаки; розв'язувати задачі методами припущення та вилучення.

2. Повідомлення завдань уроку

— Сьогодні ми повторимо вивчене у 2-му класі. А нагородою за правильне виконання завдань стане

Варіативні курси ● Логіка

відкриття тих чарівних куточків нашої Батьківщини, які ми з гордістю називаємо “дивами України”.

3. Вправа “Назви родове поняття”

Педагог демонструє слайд з неповним визначенням поняття.

Диво — ..., що викликає подив, здивування, захоплення.

— У визначенні пропущено найближче родове поняття. Виберіть його серед таких слів: *явище, почуття, матеріал*.

Учні мають вибрати слово “явище”, вставити його у речення і дати повне визначення поняття “диво”.

— Молодці! Отже, знань у вас достатньо. Розпочімо роботу.

III. Узагальнення та систематизація вивченого матеріалу (30–32 хв)

1. Визначення виду понять

У кожного учня картка з текстом легенди.

— Прослухайте легенду, підкресліть поняття, які у ній зустрічаються.

Діти по черзі зачитують по одному реченню легенди, виконують завдання.

Нарцис

В одному селі, що біля річки Хустець, жив дуже вродливий парубок. Він любив ходити на берег річки і, схиливши голову, дивитися у воду на свою вроду. Одного разу повз того хлопця йшов чаклун. Його розсердила самозакоханість хлопця, і зі словами “Віднині ти завжди дивитимешся у воду” чарівник перетворив його на нарцис.

У цієї гарної квітки голівка схилена і ніколи не підводиться. Ніби сидить красень-хлопець і дивиться у воду на свою вроду.

— Серед знайдених понять визначте: 2 загальних, 2 конкретних, 1 збірне, 1 абстрактне та 1 одиничне. Зачитайте їх у називному відмінку однини.

Слухаючи відповіді дітей, учитель звертає їхню увагу на те, що одне й те саме поняття може належати до різних видів. Так, поняття “село” можна визначити як загальне (назва групи, у якій одиничними будуть назви сіл) і як збірне. Село є певною територією, яка об’єднує певні групи об’єктів: житлові та нежитлові приміщення,

рослини, тварин, людей тощо. Аналогічне пояснення можна використати для поняття “річка”. Абстрактне поняття — “врода”. Одиничне — “Хустець”. Конкретних понять у тексті багато (“хлопець”, “парубок” тощо).

— Ви добре виконали завдання. Хто здогадався, яке диво приховано у цій легенді? (Учні висловлюють припущення. Педагог підводить їх до думки, що у легенді йдеться про Долину нарцисів на Закарпатті, яку вважають одним з див України).

Педагог демонструє відео “Долина нарцисів на Закарпатті”.

2. Складання суджень

— Складіть судження з поняттями: *нарцис, квітка*, використовуючи на початку певне узагальнювальне слово: *усі, деякі*. (Усі нарциси є квітами. Деякі квіти — нарциси).

3. Побудова визначень понять

— Бачу, ви добре навчилися складати судження. А тепер перевірмо, чи вмієте ви давати визначення поняттям. Аби відкрити наступне диво України, вам необхідно розфарбувати одним кольором клітинки зі словами, що розкривають зміст понять, поданих у колонці “Назва”, і з самими поняттями. Скориставшись зразком, побудуйте речення — визначення поняття.

Назва	Найближчий рід	Видова відмінність
ковила	заповідник	росте у степу
олень	рослина	форма охорони природи
Асканія-Нова	тварина	гілчасті роги і короткий хвіст

Зразок. Ковила — це рослина, яка росте у степу.

— Ви успішно впоралися із завданням. Спробуйте відгадати, яке диво приховано у складених вами визначеннях понять.

— Запрошую вас до справжнього дива Херсонщини — заповідника “Асканія-Нова”.

Педагог демонструє відео “Асканія-Нова”.

4. Визначення істинності суджень

— Серед наведених речень знайдіть судження. Визначте, істинним чи хибним є кожне з них.

Заповідник “Асканія-Нова”

Олешківська пустеля

Долина нарцисів на Закарпатті

А Усі пустелі знаходяться в Африці. (Хибне).

Б Принаймні одна з пустель є в Україні. (Істинне).

В Я подорожував Олешківською пустелею. (Це твердження. Неможливо визначити, істинне воно чи хибне).

Г Олешківська пустеля знаходиться на Херсонщині. (Істинне).

Ґ Діти, бережіть природу! (Спонукальне речення).

Д Деякі рослини ростуть у пустелі. (Істинне).

5. Перетворення хибних суджень на істинні

— Пригадайте, як перетворювати хибні судження на істинні. (Необхідно змінити узагальнювальне слово).

— Перетворіть хибне судження на істинне. (Деякі пустелі знаходяться в Африці).

6. Розв'язування задачі методом припущення

— Визначити, яке диво приховане у змісті наступного завдання, вам допоможе підказка, що лежить в одній зі скриньок.

Учитель демонструє скрині на слайді й формулює задачу.

— Одна зі скриньок червона, друга — блакитна, третя — зелена. Визначте за допомогою методу припущення, у якій скриньці підказка.

Зміст задачі

На червоній скриньці написано "Підказка тут", на блакитній — "Зелена скринька порожня", а на зеленій — "Тут пастка". Усі написи хибні. Знайдіть скриньку з підказкою.

Діти висловлюють припущення, розмірковують.

Зразок міркувань

Якщо перетворимо хибні записи на істинні, отримаємо: "У червоній скриньці підказки нема"; "Зелена скринька не порожня"; "У зеленій скриньці нема пастки". Отже, підказка у зеленій скриньці.

Діти відкривають скриньку і знаходять у ній мішечок з піском.

— Отже, диво, яке криється у змісті щойно розв'язаного нами завдання, пов'язане з піском. Поміркуйте, яке речення з попереднього завдання теж пов'язане з піском, і спробуйте назвати ще одне диво України.

Якщо діти не здогадалися, то вчитель говорить, що це — Олешківська пустеля (Олешківські піски).

Педагог демонструє відео "Олешківська пустеля".

7. Розв'язування задачі методом вилучення

— Незабаром літні канікули, і кожен з вас мріє десь відпочити, як і троє хлопчиків-однокласників, про яких складено наступну задачу.

Учитель демонструє слайд з умовою задачі.

Зміст задачі

Однокласники Олег, Микола та Андрій на канікулах відпочиватимуть у горах, на озері та на морі. Олег і той, хто поїде на море, сидять за однією партою. Миколка часто бував на морі, проте цього разу туди не поїде. Олег

мріє побувати у горах. Визначте, де відпочиватиме влітку кожен з хлопчиків.

— Яким методом будемо розв'язувати задачу? (Методом вилучення).

— Як оформимо розв'язання задачі? (У вигляді таблиці).

Учні під керівництвом педагога будують таблицю.

	Гори	Море	Озеро
Олег			
Микола			
Андрій			

У таблиці діти позначають випадки, що суперечать умові. Свій вибір коментують.

Зразок оформлення розв'язання задачі

	Гори	Море	Озеро
Олег	—	—	+
Микола	+	—	—
Андрій	—	+	—

Відповідь. Олег відпочиватиме біля озера, Андрій — на морі, Микола — в горах.

8. Розташування понять за обсягом

— Розташуйте подані поняття за обсягом: від більшого до меншого: озера, річки, океани, моря, озеро Синевир.

Діти виконують завдання на інтерактивній дошці.

— Яке поняття найменше за обсягом? (Озеро Синевир).

— Озеро Синевир — ще одне диво України. Це найбільше озеро Українських Карпат.

Педагог демонструє відео "Озеро Синевир".

Озеро Синевир

IV. Підсумок уроку (1–2 хв)

— Молодці. Ви правильно виконали всі завдання і ознайомилися з кількома дивами України. Пригадайте, з якими.

— Про які поняття ви почули вперше?

— Яке диво вразило вас найбільше?

— За бажанням удома ви можете перевірити свої знання, працюючи самостійно за посібником "Логіка. 2 клас". Ви можете виконати завдання за вибором рубрики "Перевір себе" (с. 86, №№ 1, 2). ●